

ВПЛИВ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ПІДПРИЄМСТВА НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЙОГО ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Встановлено залежність між рівнем стану функціонування внутрішнього економічного механізму та ефективністю господарської діяльності підприємства. Доведено, що удосконалення та підвищення рівня стану внутрішнього економічного механізму підприємства є одним із факторів підвищення ефективності його виробництва та усієї діяльності підприємства загалом.

Ключові слова: внутрішній економічний механізм, удосконалення, ефективність, плодоовочеve переробне підприємство, коефіцієнт ефективності.

L. G. Donchak

Vinnytsya educational-scientific institute of economy
Ternopil national economic university

Y. V. Mironova

Vinnytsya national technical university

INFLUENCE OF FUNCTIONING OF INTERNAL ECONOMIC MECHANISM OF ENTERPRISE ON EFFICIENCY OF HIMECONOMIC ACTIVITY

Abstract – Dependence is set between the level of the state of functioning of internal economic mechanism and efficiency of economic activity of enterprise. It is wellproven that an improvement and increase of level of the state of internal economic mechanism of enterprise are one of factors of increase of efficiency of his production and all activity of enterprise on the whole.

Keywords: internal economic mechanism, improvement, effectiveness, fruit and vegetable processing enterprise, coefficient effectiveness

Вступ. За умов великих перетворень, у яких сьогодні знаходиться вітчизняна економіка, важливе місце займають проблеми підвищення ефективності діяльності підприємств. Зростання інформаційних потоків, посилення конкурентної боротьби, структурно-динамічні зміни в економіці потребують від підприємств швидкого реагування на зміни зовнішнього середовища.

Функціонування внутрішнього економічного механізму є важливою та невід'ємною частиною діяльності будь якого господарюючого суб'єкта, оскільки від організації роботи внутрішніх підрозділів підприємства залежить ефективність його діяльності загалом. Однак, правильність твердження про те, що формування ефективного внутрішнього економічного механізму підприємства істотно впливатиме на підвищення ефективності його господарської діяльності вимагає наукового обґрунтування та доведення.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблема формування та функціонування внутрішнього економічного механізму підприємства в умовах ринкових трансформацій присвячена відносно незначна кількість наукових публікацій, серед яких заслуговують на увагу праці М. Г. Грещака, О. М. Гребешкової, П. В. Круша, В. І. Чорнодон, І. І. Цигилика, Н. І. Доберчак та ін. Незважаючи на досягнуті здобутки науковців, не вирішеною й надалі залишається проблема ефективного функціонування внутрішнього економічного механізму підприємства як одного з можливих факторів підвищення ефективності його виробництва та усієї діяльності підприємства загалом.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження впливу функціонування внутрішнього

економічного механізму суб'єкта господарювання на ефективність його господарської діяльності на прикладі підприємств плодоовочевої переробної галузі Вінницької області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для того, щоб забезпечити ефективну діяльність виробничих підприємств необхідно налагодити внутрішню діяльність їх структурних підрозділів. Проте, перш ніж перейти до дослідження наявності зв'язку між функціонуванням внутрішнього економічного механізму суб'єкта господарювання та ефективністю його господарської діяльності, варто зазначити, що внутрішній економічний механізм підприємства доцільно розглядати, з одного боку, як складовий елемент економічного механізму, який являє собою певну сукупність взаємопов'язаних і взаємозалежних економічних елементів, що діють на рівні структурних підрозділів підприємства, та взаємозв'язків між ними. З іншого боку, внутрішній економічний механізм підприємства є самостійно діючою системою, ефективне функціонування якої досить суттєво впливає на загальні результати роботи цього підприємства. Зокрема, до основних елементів даного механізму відносять: нормування, планування, облік і контроль, підведення підсумків діяльності, стимулювання і матеріальна відповідальність підрозділів, а також нормативно-правове забезпечення як зовнішній складник механізму [1].

Для кожного із досліджуваних плодоовочевих переробних підприємств було встановлено певний зв'язок між рівнем стану функціонування внутрішнього економічного механізму та ефективністю господарської діяльності підприємств загалом шляхом порівняння рівня стану функціонування даного механізму та основних показників ефективності господарської діяльності підприємств (табл. 1).

Таблиця 1

Залежність між рівнем стану внутрішнього економічного механізму підприємств та показниками ефективності їх виробництва

Назва підприємства	Роки	Рівень стану внутрішнього економічного механізму, в.од.*	Рентабельність виробництва, %	Собівартість реалізації 1 т. плодоовочевої переробної продукції, тис.грн.	Витрати на 1 грн. реалізованої продукції, тис. грн.	Прибуток на 1 т. плодоовочевої переробної продукції, тис. грн.
ПрАТ "Вінницька харчосмакова фабрика"	2010	0,44	27,60	4,56	0,95	0,92
	2011	0,50	30,1	4,03	0,86	0,99
	2012	0,52	33,10	3,41	0,75	1,20
ПАТ "Вінніфрут"	2010	0,48	18,12	4,98	1,12	1,23
	2011	0,52	20,30	4,23	0,78	1,65
	2012	0,50	25,00	3,75	0,86	1,56
ПАТ "Могилів-Подільський консервний завод"	2010	0,40	28,60	4,56	1,10	1,10
	2011	0,34	19,20	5,39	1,45	0,96
	2012	0,41	30,20	4,84	0,98	1,14
ПрАТ "Вінницький завод фруктових концентратів і вин"	2010	0,31	17,12	4,25	1,52	0,76
	2011	0,39	23,20	3,21	0,89	1,12
	2012	0,34	22,10	3,83	1,05	0,86
ПАТ "Ямпільський консервний завод"	2010	0,40	24,12	4,62	0,87	1,13
	2011	0,35	20,12	5,12	0,92	1,02
	2012	0,33	21,69	5,94	1,12	0,72
ПАТ "Вінницяплодоовочпостач"	2010	0,39	9,62	5,18	0,96	0,68
	2011	0,36	8,65	5,01	1,22	0,50
	2012	0,31	4,77	6,68	1,33	0,32

* Методика розрахунку показника рівня стану внутрішнього економічного механізму наведена в попередніх дослідженнях авторів [2, 3].

Результати проведених співставлень сприяли виявленню взаємозв'язку між рівнем стану внутрішнього економічного механізму досліджуваних підприємств та основними показниками ефективності їх господарської діяльності. Зокрема, чим вищий рівень стану внутрішнього економічного механізму на підприємстві, тим спостерігаються позитивніші значення показників ефективності їх діяльності. І, навпаки, при низькому рівні стану механізму, зменшуються рентабельність виробництва та прибуток на 1 т. продукції, а витрати реалізації продукції, при цьому, збільшуються.

Ефективності функціонування внутрішній економічний механізм досягне в тому випадку, коли спостерігатиметься підвищення темпу приросту загальних показників ефективності діяльності підприємства. Якщо ж виникла ситуація, коли керівництву вдалось підвищити рівень стану внутрішнього економічного механізму, а показники ефективності виробництва, при цьому, не змінилися, або ж взагалі погіршились, то функціонування цього механізму ефективним назвати важко, оскільки його удосконалення не сприяло покращенню загальних результатів діяльності підприємства загалом. Достовірність встановленого зв'язку між рівнем стану внутрішнього економічного механізму та показниками ефективності господарської діяльності підприємства доведено шляхом кореляційного аналізу. Це дало змогу виміряти щільність зв'язку між результативною та факторними ознаками. З математичної точки зору, зв'язок між рівнем стану внутрішнього економічного механізму та темпом приросту рентабельності виробництва і прибутку підприємства за умов стабільності інших факторів матиме такий вигляд:

$$\begin{cases} \hat{E}_{\hat{a}\hat{a}\hat{A}\hat{A}\hat{I}} = \frac{\Delta D_{\hat{a}-\hat{a}\hat{a}}}{\Delta D\tilde{N}_{\hat{A}\hat{A}\hat{I}}} \geq 1, \text{ і } \hat{r} = 0,76; \\ \hat{E}_{\hat{a}\hat{a}\hat{A}\hat{A}\hat{I}} = \frac{\Delta \hat{I}}{\Delta D\tilde{N}_{\hat{A}\hat{A}\hat{I}}} \geq 1, \text{ і } \hat{r} = 0,74, \end{cases} \quad (1)$$

де $\hat{E}_{\hat{a}\hat{a}\hat{A}\hat{A}\hat{I}}$ – коефіцієнт ефективності внутрішнього економічного механізму підприємства;

$\Delta D_{\hat{a}-\hat{a}\hat{a}}$ – темп приросту рентабельності виробництва;

$\Delta D_{\hat{a}-\hat{a}\hat{a}}$ – темп приросту прибутку на 1 т. продукції;

$\Delta D\tilde{N}_{\hat{A}\hat{A}\hat{I}}$ – темп приросту рівня стану внутрішнього економічного механізму підприємства.

Разом з цим, коефіцієнт ефективності внутрішнього економічного механізму підприємства може набувати значення $0 < \hat{E}_{\hat{a}\hat{a}\hat{A}\hat{A}\hat{I}} < 1$. В такому випадку можна говорити про часткову ефективність механізму, яка передбачає відносно високий темп приросту рівня стану внутрішнього економічного механізму при незначному темпі приросту рентабельності виробництва та прибутку.

Зв'язок між рівнем стану внутрішнього економічного механізму та темпом приросту собівартості реалізації 1 т. продукції і витрат на 1 грн. реалізованої продукції за умов стабільності інших факторів доцільно представити у вигляді наступної залежності:

$$\begin{cases} \hat{E}_{\hat{a}\hat{a}\hat{A}\hat{A}\hat{I}} = \frac{\Delta \tilde{N}}{\Delta D\tilde{N}_{\hat{A}\hat{A}\hat{I}}} < 0, \text{ і } \hat{r} = 0,70; \\ \hat{E}_{\hat{a}\hat{a}\hat{A}\hat{A}\hat{I}} = \frac{\Delta \hat{A}}{\Delta D\tilde{N}_{\hat{A}\hat{A}\hat{I}}} < 0, \text{ і } \hat{r} = 0,65, \end{cases} \quad (2)$$

де ΔC – темп приросту собівартості реалізації 1 т. продукції;

$\Delta \hat{A}$ – темп приросту витрат на 1 грн. реалізованої продукції.

Отже, ефективність функціонування внутрішнього економічного механізму будь якого суб'єкта господарювання буде досягнута лише в тому випадку, коли при підвищенні рівня його стану покращаться кінцеві результати діяльності підприємства, за умов стабільності інших факторів, з кореляційним зв'язком 0,65 – 0,76. Виходячи з цього, можна зробити висновок про те, що удосконалення внутрішнього економічного

механізму є одним із важливих напрямів підвищення ефективності виробництва та господарської діяльності підприємства загалом.

За рахунок удосконалення функціонування внутрішнього економічного механізму на ПрАТ “Вінницький завод фруктових концентратів і вин” та ПрАТ “Вінницька харчосмакова фабрика” підприємства за 2013 рік змогли значно підвищити ефективність своєї господарської діяльності загалом. Зокрема, в табл. 2 наведено показники, які показують вплив рівня стану внутрішнього економічного механізму, розрахованого за 2013 рік, на ефективність виробництва та господарської діяльності підприємств.

Таблиця 2

Вплив рівня стану внутрішнього економічного механізму на ефективність виробництва та господарської діяльності підприємств загалом за 2013 рік

Основні показники	ПрАТ “Вінницький завод фруктових концентратів і вин”			ПрАТ “Вінницька харчосмакова фабрика”		
	2012 р	2013 р	Відхилення, (+ -)	2012 р	2013 р	Відхилення, (+ -)
Рівень стану внутрішнього економічного механізму, %	0,34	0,47	+ 0,13	0,52	0,66	+ 0,14
Рентабельність виробництва, %	22,10	31,1	+ 9,0	30,2	38,6	+ 8,4
Собівартість реалізації 1 т. продукції, тис.грн.	3,83	3,26	- 0,57	4,84	3,14	- 1,7
Витрати на 1 грн. реалізованої продукції, тис. грн.	1,05	0,84	- 0,21	0,98	0,78	- 0,2
Прибуток на 1 т., тис. грн.	0,86	1,20	+ 0,34	1,14	1,68	+ 0,54

Як бачимо, підвищення рівня стану внутрішнього економічного механізму на ПрАТ “Вінницький завод фруктових концентратів і вин” та ПрАТ “Вінницька харчосмакова фабрика” сприяє покращенню загальних результатів діяльності цих господарюючих суб’єктів. Зокрема, за 2013 рік на ПрАТ “Вінницький завод фруктових концентратів і вин” за рахунок підвищення рівня стану внутрішнього економічного механізму на 0,13 та на ПрАТ “Вінницька харчосмакова фабрика” – на 0,14 збільшилися такі показники ефективності виробництва, як рентабельність виробництва відповідно на 9 та 8,4 % та прибуток на 1 т. – на 0,34 та 0,54 тис.грн. Собівартість реалізації 1 т. продукції та витрати на 1 грн. реалізованої продукції, навпаки, зменшилися на ПрАТ “Вінницький завод фруктових концентратів і вин” відповідно на 0,57 та 0,21 тис.грн. На ПрАТ “Вінницька харчосмакова фабрика” дані показники зменшилися на 1,7 та 0,2 тис.грн., що свідчить про значну економію витрат.

З метою підтвердження необхідності удосконалення внутрішнього економічного механізму підприємства, доцільно розрахувати коефіцієнти ефективності цього механізму на ПрАТ “Вінницький завод фруктових концентратів і вин” та ПрАТ “Вінницька харчосмакова фабрика” за формулами 1 та 2. Результати розрахунків зведено в табл. 3.

Виходячи з проведених досліджень, можна зробити висновок, що за рахунок удосконалення внутрішнього економічного механізму на плодоовочевих переробних підприємствах, темпи приросту рентабельності виробництва та прибутку на 1 т реалізованої продукції у 2013 порівняно з 2012 роком є більшими за темп приросту рівня стану цього механізму. А темпи приросту собівартості 1 т продукції та витрат на 1 грн. реалізованої продукції, навпаки, зменшилися за рахунок збільшення рівня стану внутрішнього економічного механізму. Це означає, що за умов стабільності інших факторів впливу на загальні кінцеві результати діяльності цих підприємств, функціонування їх внутрішнього економічного механізму можна вважати ефективним.

Оцінка ефективності внутрішнього економічного механізму підприємств за 2013 рік

Основні показники	ПрАТ “Вінницький завод фруктових концентратів і вин”		ПрАТ “Вінницька харчосмакова фабрика”	
	Темп приросту 2013/2012	Коефіцієнт ефективності ВЕМ	Темп приросту 2013/2012	Коефіцієнт ефективності ВЕМ
Рівень стану внутрішнього економічного механізму, %	+ 38,2	–	+ 26,9	–
Рентабельність виробництва, %	+ 40,7	$\hat{E}_{\text{вв}} = \frac{40,7}{38,2} = 1,1$	+ 27,8	$\hat{E}_{\text{вв}} = \frac{27,8}{26,9} = 1,03$
Собівартість реалізації 1 т. продукції, тис.грн.	- 14,9	$\hat{E}_{\text{вв}} = \frac{-14,9}{38,2} = -0,4$	- 35,1	$\hat{E}_{\text{вв}} = \frac{-35,1}{26,9} = -1,3$
Витрати на 1 грн. реалізованої продукції, тис. грн.	- 20	$\hat{E}_{\text{вв}} = \frac{-20}{38,2} = -0,5$	- 20,4	$\hat{E}_{\text{вв}} = \frac{-20,4}{26,9} = -0,8$
Прибуток на 1 т., тис. грн.	+ 39,5	$\hat{E}_{\text{вв}} = \frac{39,5}{38,2} = 1,03$	+ 47,4	$\hat{E}_{\text{вв}} = \frac{47,4}{26,9} = 1,8$

Висновки. Результати дослідження дали можливість встановити залежність між рівнем стану внутрішнього економічного механізму та ефективністю господарської діяльності підприємства. Зокрема, було прослідковано підвищення показників ефективності виробництва та господарської діяльності підприємств за рахунок покращення роботи їх внутрішніх підрозділів за умов стабільності інших факторів впливу. Доведено, що удосконалення та підвищення рівня стану внутрішнього економічного механізму підприємства є одним із факторів підвищення ефективності його виробництва та усієї діяльності підприємства загалом.

Література

1. Дончак Л. Г. Формування внутрішнього економічного механізму підприємства / Л. Г. Дончак // Агроінком. – 2012. – № 10-12. – С. 77–81.
2. Дончак Л. Г. Моделювання ефективності внутрішнього економічного механізму плодоовочевого підприємства / Л. Г. Дончак // Економіка АПК. – 2010. – № 12. – С. 68–74.
3. Козловський В. О. Внутрішній економічний механізм виробничих підприємств : монографія / В. О. Козловський, Л. Г. Дончак. – Тернопіль : Крок, 2013. – 204 с.

References

1. Donchak L. H. Formuvannya vnutrishnoho ekonomichnoho mekhanizmu pidpriemstva, Ahroinkom, 2012, No. 10-12, pp. 77–81.
2. Donchak L. H. Modeliuvannya efektyvnosti vnutrishnoho ekonomichnoho mekhanizmu plodoovochevoho pidpriemstva, Ekonomika APK, 2010, No. 12, pp. 68–74.
3. Kozlovskiy V. O., Donchak L. H. Vnutrishnii ekonomichni mekhanizm vyrobnychkh pidpriemstv: monohrafiia. Ternopil, Krok, 2013, 204 p.

Надіслана: 13.02.2014 р.

Надійшла:

Рецензент: професор, завідувач кафедри менеджменту та моделювання в економіці Вінницького національного технічного університету Карачина Наталя Петрівна.